

РІШЕННЯ ЩОДО ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА НАУК

Спеціалізована вчена рада Д 05.854.03 Вінницького національного аграрного університету Міністерства освіти і науки України, м. Вінниця прийняла рішення про присудження наукового ступеня доктора економічних наук Пронько Людмилі Миколаївні на підставі прилюдного захисту дисертації «Організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу сільських територій» на правах рукопису за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

«24» березня 2026 року, протокол № 4.

Пронько Людмила Миколаївна 1976 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 1998 році Вінницький державний сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Аграрний менеджмент» та здобула кваліфікацію економіст-організатор сільськогосподарського виробництва.

У 1999 році закінчила Вінницький державний сільськогосподарський інститут за спеціальністю «Менеджмент організацій» та здобула кваліфікацію магістр з менеджменту.

У 2009 році присуджено науковий ступінь кандидата економічних наук за спеціальністю економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

У 2013 році отримано атестат доцента кафедри адміністративного менеджменту та державного управління Вінницького національного аграрного університету.

Працює: деканом факультету менеджменту та права ВНАУ з 2019 року по теперішній час.

Дисертація виконана у Вінницькому національному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий консультант: Калетнік Григорій Миколайович, доктор економічних наук, професор, академік НААН України, Вінницький національний аграрний університет, ректор.

Рекомендовано до захисту 25 грудня 2025 року, протокол № 4.

Здобувачка має 42 опублікованих праць за темою дисертації, з них 23 статті в наукових фахових виданнях, в т.ч. 10 – одноосібні, 12 статей у виданні, проіндексованих в базі даних Scopus та/або Web of Science Core Collection, 2 – колективні монографії, 14 матеріалів та тез конференцій тощо.

1. Пронько Л.М. Особливості відтворення людського капіталу сільських територій. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10. № 18. С. 266–275. DOI: 10.31073/foodresources2022-18-26 (0,5 друк. арк.).

2. Пронько Л.М. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад як

засіб відтворення людського капіталу сільських територій. *Економічний дискурс*. 2022. Вип. 1-2. С. 74–81. DOI: 10.36742/2410-0919-2022-1-8 (0,4 друк. арк.).

3. Пронько Л.М. Організаційні особливості формування людського капіталу сільських територій. *Економічний дискурс*. 2022. Вип. 3–4. С. 61–70. DOI: 10.36742/2410-0919-2022-2-6 (0,45 друк. арк.).

Офіційні опоненти:

Брюховецька Наталія Юхимівна – офіційний опонент, доктор економічних наук за спеціальністю 08.06.01 «Економіка підприємств і організація виробництва, професор, завідувачка відділу проблем економіки підприємств інституту економіки промисловості Національної академії наук України.

Відгук позитивний, є зауваження:

1. На стор. 7 реферату та стор. 10 дисертації здобувач визначає як наукову новизну подальший розвиток методологічних підходів дослідження людського капіталу територіальних громад через *інтеграцію чотирьох ключових теоретичних напрямів* – економічного, соціального, інституціонального й системного – у єдину багатовимірну концептуальну рамку. Погодимось, що таке поєднання є прикладом застосування міждисциплінарного підходу, про що бажано було б відзначити у дисертації та рефераті у розділі «Методи дослідження», а у положенні новизни більш конкретно сформулювати результати його використання.

Логічно було б також показати результати застосування такого підходу саме в організаційно-економічному механізмі відтворення людського капіталу сільських територій, зокрема для людини-працівника, сукупності працівників (населення), територіальних громад, держави з урахуванням їх економічних інтересів, вимог євроінтеграції, методологічних передумов за кожним напрямом.

2. У цьому сенсі недостає визначення організаційно-економічного механізму, організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій та чіткого формулювання розробок і висновків дисертації щодо формування, вдосконалення та ефективного використання людського капіталу сільських територій (мета дисертації, стор. 4 реферату, стор. 3-4 дисертації).

Розділ 1 названо «Теоретичні основи організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій», але організаційно-економічний механізм повною мірою не представлено і не розкрито таким чином, щоби це стало підґрунтям усієї роботи.

На стор. 602 таблиця 5.16 викладено Авторський підхід до економічної активізації людського капіталу сільських територій. Проте слід було більш ґрунтовно надати, які саме економічні критерії слід застосовувати і які економічні результати повинні будуть досягнуті.

3. Здобувач, розглядаючи сільські території, територіальні громади і їх людський капітал, не бере до уваги головний чинник виробництва на селі –

землю та форми власності на землю. Однак вбачається важливим урахування даного фактора, враховуючи можливості купівлі-продажу земель, у тому числі іноземним інвесторам. Якого впливу може зазнати, чи зазнає зараз, людський капітал сільських територій від транснаціональних корпорацій, що можуть «заходити» в Україну в своїх інтересах, не враховуючи потреби місцевого населення. Чи є досвід таких досліджень, результати?

4. Потребують додаткових пояснень положення роботи щодо «спільної відповідальності за відтворення людського капіталу на рівні територіальних громад» – четверте положення новизни, стор. 6 реферату; «війна ...актуалізує потребу в колективній відповідальності», стор. 32 дисертації. В чому *спільна відповідальність, колективна відповідальність?* Суб'єкти і сфери такої відповідальності, функції, результати, практичні приклади?

5. Здобувачем представлено інноваційну систему відтворення людського капіталу сільських територій, яка поєднує інституційну, цифрову, освітню, медико-соціальну, економічну й культурно-гуманітарну підсистеми в *єдину керовану екосистему* розвитку територіальної громади (стор. 7, 26-28, 32-33 реферату, розділ 5.3 дисертації). Виникає питання хто, на яких принципах, в чийх інтересах забезпечує цю єдину керованість? Яким чином це може бути реалізовано на практиці?

6. Можна погодитись, що запропонована у четвертому розділі модель «Трикутник партнерства» (держава – громада – неурядові структури) є інноваційним інструментом управління. Проте доцільно було б конкретизувати систему стимулів для великого агробізнесу (агрохолдингів), які в даний час функціонують на території громад, щодо їх внеску у відтворення людського капіталу сільських територій, участі у довгострокових програмах інвестування в освітню та медичну інфраструктуру села тощо.

7. У майбутніх дослідженнях здобувача вважаю за потрібне звернути увагу на досягнення *цифрового* людського капіталу як нову його якість, як результат системи відтворення людського капіталу (рис.1 стор.27 реферату, рис. 5.7. Інноваційна система відтворення людського капіталу сільських територій стор. 633 дисертації). Вже зараз у відкритому доступі є дослідження, які заперечують позитивні результати суцільної цифровізації для населення.

8. Опоненту важко погодитись з доцільністю представлення дисертації за таким великим обсягом – 730 стор. Це заважає формуванню цілісного сприйняття наукової кваліфікаційної роботи. Його можна було б скоротити за рахунок виключення з тексту матеріалів, що несуть в собі констатацію досвіду роботи органів управління і влади різних рівнів, а не результати досліджень здобувача. Бажано було б залишити лише власні критичні оцінки такого досвіду, що суттєво б скоротило обсяг і продемонструвало здатність здобувача виокремлювати головне відповідно до поставленої мети.

9. Викликає подив спосіб посилань на літературні джерела, розміщення переліку використаних джерел після кожного розділу, а не в кінці роботи. Матеріал і позиції інших дослідників, посилання на них даються в підтвердження логіки здобувача, без їх критичного аналізу.

Але це бачення офіційного опонента, що всі висловлені зауваження та дискусійні положення суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, не знижують його наукової новизни, теоретичного й практичного значення.

Коваль Віктор Васильович – офіційний опонент, доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, професор кафедри підприємницької та туристичної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету, надала позитивний відгук, є зауваження:

1. При проведенні аналізу концептуальних підходів до визначення сутності «відтворення людського капіталу» та його особливостей на сільських територіях (с. 30–45) авторка розглядає різні підходи до трактування поняття, однак їх систематизація у табличній формі посилила б наочність і обґрунтованість авторської позиції, зокрема щодо запропонованого виокремлення шести компонентів людського капіталу (с. 70–75), між якими простежуються змістові перетини («професійного» з «освітнім» та «соціального» з «культурним»), що може спричинити дублювання індикаторів і потребує чіткішого розмежування критеріїв.

2. У дисертаційній роботі представлено ґрунтовне методологічне обґрунтування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу. Водночас, на наш погляд, у підрозділі 3.1 окремі результати аналізу динаміки демографічного потенціалу сільських територій могли б бути більш чітко структуровані відповідно до логіки запропонованої у другому розділі методології (зокрема, щодо виокремлення блоків ІЛК-ТГ). Це сприяло б посиленню внутрішньої узгодженості між аналітичними висновками та сформульованими у подальшому стратегічними рекомендаціями.

3. У підрозділі 3.2 авторка проводить ґрунтовний статистичний аналіз депопуляції та міграційних втрат сільських територій. Проте, у дискусійному порядку, доцільно було б доповнити цей аналіз оцінкою впливу «прихованого безробіття» в сільській місцевості під час війни. Оскільки значна частина населення задіяна в особистих селянських господарствах без офіційної реєстрації, виникає питання: як саме цей сектор впливає на загальний показник відтворення людського капіталу та чи не викривлює він результати інтегральної оцінки, наведені у третьому розділі?

4. У роботі ґрунтовно обґрунтовано стратегічні напрями функціонування механізму відтворення людського капіталу в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Водночас для посилення прикладної складової дослідження доцільним було б ширше представити прогностичну оцінку соціально-економічних ефектів від імплементації моделі «Трикутник партнерства», зокрема через кількісні показники очікуваного зростання рівня зайнятості або зниження темпів міграції у досліджуваних громадах.

5. У підрозділі 4.1, під час дослідження цифрового аспекту відтворення людського капіталу (с. 400–406), автор приділяє значну увагу процесам

діджиталізації адміністративних і соціальних послуг, із врахуванням потреб у дистанційній освіті та охороні здоров'я. Обґрунтовується модель «цифрової громади» та її вплив на якість людського потенціалу. Однак, доцільно було б, щоб зазначене дослідження підкріплювалось більш широким репрезентативним матеріалом у вигляді порівняльних аналітичних даних щодо рівня цифрового розриву між міськими та сільськими територіями в розрізі окремих регіонів України.

6. Обґрунтовуючи напрями зміцнення потенціалу людського капіталу у підрозділі 5.1, авторка акцентує увагу на інтелектуалізації та безпеці. Проте варто було б глибше розглянути роль соціального капіталу та довіри як нематеріальних чинників відтворення. Зокрема, доцільно конкретизувати, як саме запропонований механізм сприяє згуртуванню громади, оскільки без високого рівня довіри реалізація інноваційних та інвестиційних проектів на селі може зіткнутися з соціальним опором.

Зазначені зауваження носять рекомендаційний характер, не впливають на загальне позитивне враження від дисертації та не знижують її наукового та практичного значення. Дисертантка повною мірою володіє компетенціями науковця, має авторську наукову позицію, яку розкрито в її роботі.

Свиноус Іван Вікторович – офіційний опонент, доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), професор кафедри обліку і оподаткування Білоцерківського національного аграрного університету. Відгук позитивний, є зауваження:

1. Аналізуючи підрозділ 1.1 «Еволюція поглядів на природу людського капіталу та механізму його відтворення», слід відзначити ґрунтовне висвітлення класичних теорій людського капіталу та їх еволюції. Водночас, на наш погляд, автору доцільно було б приділити більшій увазі адаптації зазначених теоретичних підходів до умов воєнних і демографічних шоків, що сприяло б посиленню теоретичної цінності дисертаційного дослідження. Таке розширення дозволило б сформулювати більш адекватну теоретичну модель сучасних відтворювальних процесів.

2. Розкриваючи у підрозділі 1.2 «Економічна сутність категорії “людський капітал” сільських територій» специфіку відповідної категорії, автор переконливо аргументує доцільність її виокремлення. Разом із тим більш глибоке осмислення методологічних переваг і потенційних обмежень такого підходу підвищило б теоретичну завершеність дослідження. Це дало б змогу точніше окреслити аналітичні межі використання даної категорії.

3. У контексті методологічних положень, викладених у підрозділах 2.2 «Методологічні підходи дослідження людського капіталу сільських територій» та 2.3 «Методичні підходи до оцінки людського капіталу сільських територій», автор формує інструментарій оцінювання, зокрема інтегральний індекс. Водночас детальніше обґрунтування обмежень його застосування в умовах фрагментарності статистичних даних посилило б методичну й практичну

цінність дисертаційної роботи. Це сприяло б підвищенню надійності отриманих оцінок на рівні територіальних громад.

4. Результати аналізу, подані у підрозділі 4.1 «Вплив адміністративно-фінансової децентралізації на відтворення людського капіталу сільських територій», свідчать про значущість децентралізаційних процесів для розвитку людського потенціалу. Водночас чіткіше визначення меж впливу децентралізації та ролі додаткових інституційних і економічних механізмів дозволило б посилити прикладну спрямованість дослідження. Такий підхід створив би основу для більш адресних управлінських рішень.

5. Формулюючи стратегічні пріоритети у підрозділах 5.1 «Стратегічні пріоритети відтворення людського капіталу сільських територій» та 5.2 «Активізація соціально-економічних інструментів відтворення людського капіталу», автор окреслює комплекс соціально-економічних інструментів розвитку. Разом із тим розширення фінансово-економічного обґрунтування запропонованих заходів сприяло б підвищенню їх практичної реалізованості. Це дозволило б адаптувати рекомендації до реальних бюджетних можливостей у післявоєнний період.

Наведені зауваження мають дискусійний характер і не применшують загальної наукової значущості дисертаційного дослідження та не впливають на його позитивну оцінку. Їх урахування може стати підґрунтям для подальшого розвитку отриманих результатів у наукових публікаціях і практичній діяльності автора.

На дисертацію та реферат надійшли відгуки:

Університет Латвії факультет економіки та соціальних наук, відгук підписала д.е.н, професор, директор бакалаврських та магістерських програм з економіки Sandra Jekabsons. Відгук позитивний, є зауваження: У контексті розвитку дуальної освіти (Розділ «Пріоритетні напрями відтворення людського капіталу сільських територій») вбачається дискусійним питання готовності дрібних фермерських господарств виступати повноцінними партнерами у навчальному процесі. Автору варто було б уточнити, які саме форми кооперації є найбільш прийнятними для малих виробників..

Подільський державний університет, відгук підписав д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем Віталій Лаврук. Відгук позитивний, зауважень немає.

Національний університет «Чернігівська політехніка», відгук підписав д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Максим Дубина. Відгук позитивний, зауважень немає.

Ужгородський національний університет, відгук підписав д.е.н, професор кафедри економіки, підприємництва та торгівлі Михайло Газуда. Відгук позитивний, є зауваження: при описі організаційно-економічного механізму, недостатньо чітко розкрито конкретні фінансові інструменти, які б стимулювали приватний агробізнес інвестувати у людський

капітал громад, а не лише у власні виробничі фонди..

Уманський національний університет, відгук підписала доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту **Інна Новак**. **Відгук позитивний, є зауваження:** представлена у другому розділі методика розрахунку інтегрального індексу людського капіталу територіальних громад (ІЛК-ТГ) є ґрунтовною, проте вбачається за доцільне уточнити вагові коефіцієнти окремих індикаторів. Зокрема, у дискусійному порядку можна обговорити, чи не варто підвищити вагомість «цифрового індексу» в умовах поствоєнного відновлення порівняно з традиційними демографічними показниками..

Одеський національний технологічний університет, відгук підписала доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування **Олена Ніколюк**. **Відгук позитивний, зауважень немає.**

Полтавський державний аграрний університет, відгук підписав доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та публічного управління **Олександр Дорофєєв**. **Відгук позитивний, зауважень немає.**

Національний університет біоресурсів і природокористування України, відгук підписав доктор економічних наук, професор, декан факультету аграрного менеджменту **Валерій Бондаренко**. **Відгук позитивний, є зауваження:** розділ «Теоретичні основи організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій») авторка справедливо акцентує увагу на інституціональних чинниках, але дискусійним залишається питання пріоритетності між державними інститутами та неформальними інститутами (традиціями, ментальністю) у формуванні ставлення сільського населення до саморозвитку та безперервної освіти. Вважаємо за доцільне розкриття основних ознак, які лягли в основу класифікації виробничих факторів..

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, відгук підписала доктор економічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри економіки та менеджменту **Лариса Тешева**. **Відгук позитивний, є зауваження:** пропоновані заходи щодо стимулювання самозайнятості на селі є актуальними, проте роботу посилило б уточнення ролі кластерних об'єднань у забезпеченні сталого доходу самозайнятих осіб, що є базовою умовою відтворення їхнього капіталу.

Миколаївський національний аграрний університет, відгук підписала доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту **Олена Шибаніна**. **Відгук позитивний, є зауваження:** при аналізі динаміки рівня життя (Розділ «Економічна оцінка відтворення людського капіталу сільських територій в Україні») авторка використовує значний масив статистичних даних. Було б доцільним, на нашу думку, для посилення аналітичного висновку додати порівняльний аналіз структури споживчого кошика сільського населення України з аналогічними показниками країн ЄС (наприклад, Польщі чи країн Балтії), що дозволило б чіткіше окреслити євроінтеграційні розриви.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, відгук підписав доктором економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку **Буднікевич І.М.**. **Відгук**

позитивний, зауважень немає.

У дискусії взяли участь члени спеціалізованої вченої ради:

Гончарук І.В. доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.03. **Оцінка позитивна:** «Дякую, шановний Володимире Івановичу, оскільки я була в складі комісії спеціалізованої вченої ради, то детально ознайомилася із дисертаційною роботою Пронько Людмили Миколаївни. Хотіла б акцентувати увагу на актуальності обраної теми роботи, оскільки механізм відтворення людського капіталу сільських територій це архіважлива тема для дослідження, так як була актуальною ще до повномасштабного вторгнення і збройної агресії росії проти України. Дана тема потребує вирішення ряду проблем та завдань. Імпонує те, що Людмила Миколаївна разом із науковим консультантом поглибила цю тему і запропонувала, як елемент новизни інтегральний індекс людського капіталу територіальних громад. Окрім основних (базових) складових таких як соціальні, економічні, які включають рівень забезпеченості освітою, закладами охорони здоров'я, зайнятості – вони дослідили і розширили компоненти цих складових такими, як культурні, гуманістичні, виокремили та акцентували увагу на цифрових та інституційних, також акцентували увагу на безпековому факторі, врахували також гендерний аспект, поєднали соціально-економічні аспекти, та особливості вступу України в ЄС. Щодо окремих дискусійних питань, варто відмітити, що дискусійним є те, що в окремих елементах дисертаційного дослідження і також рефераті дещо ототожнюються такі поняття як сільські громади, сільські території, так само як і людський капітал територіальних громад і людський капітал сільських територій. Проте дисертанткою з науковим консультантом було виокремлено і удосконалено теоретико-методичні підходи до визначення категорії людський капітал сільських територій, де дещо дано відповідь на це питання.

Дисертація відповідає визначеній меті, поставленій здобувачкою, наукові завдання вирішені повністю, мети дослідження досягнуті. Основні положення дисертації, задекларовані Людмилою Миколаївною, містять наукову новизну, структура, обсяг роботи відповідають вимогам, наукові положення, висновки та підходи обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на наукових дослідженнях. У публікаціях здобувачки відображені всі положення дисертації, які дозволяють зробити висновок про те, що дисертаційна робота Пронько Людмили Миколаївни відповідає вимогам порядку присудження, позбавлення наукового ступеня доктора наук, відповідним вимогам про затвердження вимог до оформлення дисертації і відповідає спеціальності 08.00.03 економіка та управління господарством, автор реферат відповідає змісту дисертації, а дослідження кандидатської дисертації не представлені у докторській, тому мій висновок позитивний і буду підтримувати прагнення Людмили Миколаївни здобути науковий ступінь доктора економічних наук і її наукового консультанта Григорія Миколайовича».

Є зауваження: «На мою думку, дисертація була б більш доповненою і відіграла би ще більшу роль для формування стратегічних пріоритетів

дослідження потенціалу і відтворення людського капіталу територіальних громад. Це те, що в пункті 1.3 дисертації, де представлена роль держави в процесі відтворення людського капіталу сільських територій, де дуже широко представлені загальнодержавні програми підтримки відтворення людського капіталу, варто було б доповнити регіональними та місцевими програмами розвитку людського капіталу».

Добіжа Н.В. доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.03. **Оцінка позитивна:** «Дякую за можливість долучитись до обговорення і хочу відмітити, що обрана тема, яка сьогодні обговорювалася, досить своєчасно відповідає потребам розвитку національної економіки та має важливе значення для забезпечення сталого розвитку територіальних громад і підвищення ефективності використання трудового потенціалу. Хочу відмітити, що дисертаційна робота Людмили Миколаївни відрізняється не лише актуальністю, а й цілісністю наукового задуму, що послідовно реалізується через усі розділи дослідження. Зміст роботи демонструє прагнення автора відійти від формального трактування людського капіталу, як сукупності характеристик робочої сили та розглянути його як динамічну багатовимірну систему, тісно пов'язану з життєздатністю сільських територій. На мою думку, особливо цінним є те, що автор не обмежується декларативними підходами, а намагається розкрити внутрішню логіку процесу відтворення – від формування до ефективного використання відновлення людського капіталу. Особливу наукову цінність становить розроблений організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу, який представлений як цілісна система взаємодії державних, ринкових і локальних інструментів. Важливо, що запропоновані напрями вдосконалення, розвиток соціальної інфраструктури, інвестування в освіту та охорону здоров'я, стимулювання зайнятості логічно випливають із проведеного дослідження та мають прикладний характер. Загалом дисертаційна робота справляє досить гарне враження, дослідження є ґрунтовним, самостійним та методологічно виваженим, результати якого мають як наукове, так і практичне значення. Дана робота відповідає встановленим вимогам, а її автор, Людмила Миколаївна, заслуговує на присудження ступеня доктора економічних наук за відповідною спеціальністю. Дякую, буду підтримувати нашу дисертантку».

Є зауваження: «Водночас окремі положення роботи мають дискусійний характер. Зокрема, потребують подальшої конкретизації інструменти практичної реалізації запропонованого механізму на рівні територіальних громад, а також підходи до оцінювання його ефективності в достроковій перспективі.»

Дюк А.А. **Оцінка позитивна:** «Хотіла б зазначити, що саме питання людського капіталу в сьогоднішніх умовах воєнного часу є досить актуальним. Особливо актуальним є те, що Людмила Миколаївна саме на рівні сільських територій, що до цього часу було не досліджено, запропоновано визначення індексу людського капіталу сільських територій. Так, підтримую роботу і дисертантку Людмилу Миколаївну і бажаю вам подальших успіхів і досліджень».

Є зауваження: Щодо побажань в подальших дослідженнях, хотілося б побачити наскільки зміни рівня безробіття сільських територій та міграційні процеси вплинули саме на дохідність населення в цілому та сільського зокрема».

Лутковська С.М. доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.03. **Оцінка позитивна:** «Однозначно хочу підтримати дисертантку та її наукового консультанта Григорія Миколайовича. Це дуже актуальна тема і актуальність її не викликає взагалі ніяких запитань. Лише вчора у публічний простір вийшло інтерв'ю очільника офісу міграційної політики України, який прямо ж таки заявив про те, що сьогодні Україна фізично помирає, (що рівень народжуваності значно менший, а рівень смертності зростає швидкими темпами (станом на сьогоднішній день цей коефіцієнт становить 0,7, а для встановлення балансу він має бути хоча б 2,2). Крім того, запропонований механізм відтворення людського капіталу посилюється такими чинниками, як демографічний, депопуляційний та міграційний (за оцінками офісу міжнародної міграційної політики, в Україні для відновлення економіки на сьогоднішній день не вистачає 8,5 мільйонів робочих рук). Тому питання актуальності дисертаційного дослідження досить високе на державному рівні і приємно, що Людмила Миколаївна разом з науковим консультантом почали його з освітніх процесів. Тому саме формування з шкіл, з професійно-технічних, з вищих учбових закладів кадрового потенціалу для України, сьогодні це є тим рушійним вектором, який якраз і буде сприяти відновленню людського капіталу сільських територій. В цілому робота є комплексною, актуальною, науково-обґрунтованою, вирішує важливу науково-практичну проблему. Дисертанткою досягнуто мети, виконані всі завдання, цілі. Однозначно я буду підтримувати, Людмилу Миколаївну не тільки як дисертантку, а й як декана факультету Вінницького національного аграрного університету, яка свій трудовий шлях розпочала в коледжі університету і сьогодні в університеті зокрема. Буду підтримувати наукового консультанта Григорія Миколайовича Калетніка та голосувати за. Дякую. ».

Є зауваження: Що стосується до деяких побажань, то хочеться відмітити, що запропонована Вами модель цікава, відзначається лаконічністю та послідовністю, але, крім такої формальної деталізованої інформації та механізмів, хотілося б побачити їх функціонування на рівні конкретних територіальних громад. Також хотілося б зазначити те, що, на мою думку, все ж таки дискусійним є питанням щодо реалістичного масштабування цифрової зайнятості, тому що, по-перше, нерівномірний розвиток цифрової інфраструктури і на сьогоднішній день також відчуваємо дефіцит інтернет та інформаційного доступу. І за оцінками і прогнозами аналітиків ми будемо його відчувати ще більше.

Польова ОЛ. доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.04. **Оцінка позитивна:** «Актуальність обраної теми Людмили Миколаївни, її дисертаційне дослідження, яке пов'язане з рядом важливих сучасних викликів, які пов'язані з соціально-економічним розвитком територіальних громад, не викликає

сумнівів. Насамперед, слід зазначити, що людський капітал є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності економіки та сталого розвитку території. І водночас саме сільські території сьогодні перебувають в зоні підвищених ризиків, пов'язаних з трудовою міграцією, старінням населення, зниженням якості людського потенціалу. В умовах децентралізації та посилення ролі територіальних громад особливої уваги набуває формування ефективного організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу. Саме таку було поставлено Людмилою Миколаївною мету та визначено завдання, які змістовно були обґрунтовані дисертанткою під час своєї презентації та відповідей на запитання членів спеціалізованої ради.

Актуальності та важливості проведеного дослідження набувають сучасні процеси, пов'язані з ризиком, зокрема, наслідки воєнних дій, які спричинені масштабними міграційними переміщеннями, втрати трудового потенціалу, деформація демографічної структури в сільських територіях. І у цих умовах питання не лише збереження, а й відновлення та розвиток людського капіталу набувають стратегічного значення.

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що тема актуальна, сучасна, значуща, має як теоретичне, так і практичне підкріплення і цінність, оскільки спрямована на вирішення таких важливих завдань, як формування ефективного механізму відтворення людського капіталу з сільських територій.

Підтримую Людмилу Миколаївну, підтримую наукового консультанта Григорія Миколайовича і, звичайно, буду голосувати «За».

Пришляк Н.В. доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.03.
Оцінка позитивна: «Дякую за надану можливість взяти участь в обговоренні та висловити свою думку щодо представленої дисертаційної роботи.

Я також брала участь у роботі експертної комісії та мала можливість детально ознайомитися з дисертацією до її публічного захисту. Дисертанткою спільно з науковим консультантом проведено ґрунтовне комплексне дослідження за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, присвячене формуванню організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій.

Актуальність обраної теми є беззаперечною в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій та викликів розвитку сільських територій. У роботі обґрунтовано теоретико-методичні положення та запропоновано практичні рекомендації щодо стимулювання самозайнятості сільського населення, що сприяє підвищенню рівня зайнятості та сталому розвитку території.

У цілому дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретико-методичному рівні, містить наукову новизну та має практичне значення.

Підтримую дисертантку Людмилу Миколаївну та її наукового консультанта Григорія Миколайовича у подальшому проходженні процедури захисту».

Є зауваження: «Разом з тим, вважаю, що наукову цінність дослідження можна було б посилити шляхом більш чіткого визначення ролі кластерних

об'єднань у забезпеченні сталого розвитку самозайнятих осіб як важливої передумови відтворення їхнього людського капіталу».

Сичевський М.П. доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.03.
Оцінка позитивна: «Шановний Григорій Миколайович, шановний Володимире Івановичу, шановні присутні, я сьогодні отримав велике задоволення від того, що почув прекрасну доповідь. Дисертація збалансована та структурована, поставлена на завдання та визначені напрями їх вирішення, має теоретичний, і прикладний характер. І я думаю, що в подальших своїх дослідженнях наша шановна здобувачка буде і далі вдосконалювати механізм відтворення людського капіталу сільських територій, оскільки дана тема є досить актуальною та важливою.

Я задавав питання відносно організаційного економічного механізму, можливо тому, що років 20 назад перша моя монографія була «Удосконалення організаційного економічного механізму розвитку харчової промисловості України. Я задоволений відповідями дисертантки і вважаю, що всі завдання, які ставились в дисертаційному дослідженні, виконані повністю. Дякую»

Є зауваження: «Мені трішки не вистачило цього поняття організаційного економічного механізму, але я задоволений, що здобувачка підтвердила, про важливість ролі держави як дієздатного інструментарію регулювання законодавчо-нормативних актів та адміністративних норм щодо фінансово-економічних, соціально-економічних, інвестиційних, інноваційних, екологічних заходів при формуванні якраз відтворення людського капіталу. Але коли дивитися характеристику людського капіталу, там більше превалюють поняття такі як якісні характеристики. Це рівень освіти, рівень оздоровлення і таке інше, але я би, як виробничник, хотів би прив'язати це і до кількісних показників, тому що така ситуація, яка сьогодні є, період війни, та ситуація, яка була до війни, і ми кажемо повоєнний період, потім кажемо стратегічні напрями розвитку, вони повинні мати і кількісні характеристики (чисельність, капітал та потужність). І, можливо, це вже більше буде аналізувати трудовий потенціал, кадровий потенціал, демографічні моменти. Чи ми самі спроможні вийти з кризових умов. Ми дуже прекрасно пам'ятаємо – Україна 52 мільйона і Україна сьогодні, і скільки в сільській місцевості людей працювало, і скільки зараз працює, і на що ми орієнтуємося. Але це, звичайно, не впливає на глибину досліджень, я думаю, що здобувачка в перспективі якраз буде цим займатися та проводити дослідження переходу від того, що я казав, – від фундаменталізму до теорії і до конкретних рахунків».

Захарченко В.І. доктор економічних наук за спеціальністю 08.00.03.
Оцінка позитивна: «До нашої думки, дисертаційне дослідження, яке ми розглядаємо, є надзвичайно актуальним, і це сьогодні підкреслювали абсолютно всі члени спеціалізованої ради. Ми, насамперед, це пов'язуємо з тим, що в умовах російсько-української війни ще більш виразною стала тенденція до обезлюднення сільської місцевості. Однак дисертація Людмили Миколаївни настільки важлива та має всі ознаки фундаментальної наукової праці. Ці ознаки підкреслені шановними опонентами дисертації, тому тезисно відмітимо тільки

те, що нам здається найбільш знаковим і важливим:

По-перше, це спроба здобувачки доповнити загальновідомий індекс людського розвитку – інтегральним індексом, який скорочено називається ІЛК-ТГ. Фактично, мова йде не про один показник, а про новий методичний інструментарій для оцінювання стану, динаміки та диспропорції людського капіталу територіальних громад, зокрема сільських.

По-друге, здобувачка вже сьогодні прогнозує можливі вектори відновлення людського потенціалу сільських територій після війни, причому об'єднує їх в рамках авторської моделі. Звичайно, реалізувати на сто відсотків, і сьогодні якраз питання з цього приводу були, ця модель буде дуже складно, але як такий своєрідний теоретичний конфігуратор, матриця для практичних кроків, безумовно, ця модель має суттєво-наукову практичну цінність.

По-третє, авторська модель представлена у роботі має глибоке, можна так сказати, образно – інституційне коріння. Це видно навіть із назви трикутних партнерства, які складають державні органи, представники територіальних громад і не урядові структури. Можна погодитись з автором в тому плані, що коли вони будуть взаємодіяти на засадах нової управлінської культури, то це принесе значний синергетичний ефект.

Варто відмітити також, що робота Людмили Миколаївни довгий час, так би мовити, обкатувалася на різних конференціях і на міжкафедральному семінарі, де було зроблено ряд зауважень, які, що цінно, були враховані, особливо, що стосується використання та дослідження праць інституту демографії і соціальної політики»

В цілому дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретико-методичному рівні, містить наукову новизну та має практичне значення.

Є зауваження: «Але тим не менше на одному зауваженні хотілося б все таки зупинитися. Якщо у нас тема роботи організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу сільських територій, то ця тема, по ідеї, мала б бути, так би мовити, червоною ниткою проходити через всю роботу, що сьогодні прозвучало в відгуках опонентів. Мені здається, що в роботі трошки звужена назва. Можливо, якби вона мала назву, там, скажімо, науково-практичні засади відтворення людського капіталу, то було б, напевно, ближче. Так що, можливо, тут зіграла роль така наукова скромність Людмили Миколаївни».

При проведенні таємного голосування виявилось, що із 13 членів спеціалізованої вченої ради, які взяли участь у голосуванні (з них 6 докторів наук за профілем дисертації),

проголосували:

«За» – 13 членів ради,

«Проти» – 0,

недійсних бюлетенів – 0.

ВИСНОВОК

Розглянувши дисертаційну роботу та реферат Пронько Л.М., заслухавши й

обговоривши доповідь здобувачки, її відповіді на запитання, відгуки на дисертацію та реферат, виступи офіційних опонентів у порядку дискусії та обговорення, спеціалізована рада постановляє:

Дисертаційна робота Пронько Л.М. «Організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу сільських територій» спрямована на обґрунтування теоретико-методологічних положень і розробки практичних рекомендацій щодо формування механізму відтворення людського капіталу сільських територій в умовах війни та післявоєнного відновлення.

1. Завершеність науково-дослідної роботи в рамках певної проблеми або наукового напрямку. Дисертація є завершеним і цілісним науковим дослідженням, виконана авторкою самостійно. Наукові результати, теоретико-методологічні положення й висновки дисертаційного дослідження безпосередньо пов'язані з тематикою науково-дослідних робіт Вінницького національного аграрного університету, зокрема є складовою частиною науково-дослідних тем: «Забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування». (№ ДР 0122U002096, термін виконання: 2022-2024 рр.). Автором запропоновано вдосконалення управління розвитком територіальних громад в умовах воєнного стану, проаналізовано стан територіальних громад та визначено основні напрями якісного розвитку громади на основі підвищення ефективності використання людського потенціалу та удосконалення механізму його відтворення.

2. Актуальність теми дослідження. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується глибокими трансформаційними процесами, що охоплюють не лише національну економіку загалом, а й систему функціонування територіальних громад. Особливо чутливими до кризових явищ залишаються сільські території, на яких протягом останніх десятиліть спостерігається стійка депопуляція, відтік трудових ресурсів, старіння населення, зниження доступності соціальних послуг та ослаблення інституційної спроможності місцевого самоврядування. Повномасштабна війна 2022–2024 рр. суттєво поглибила наявні дисбаланси, спричинила руйнування інфраструктури, зростання рівня безробіття, міграційні втрати та посилення соціальної вразливості населення. У сучасних умовах людський капітал поступово стає визначальним ресурсом економічної стійкості, безпеки та майбутнього розвитку держави.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних, методологічних та прикладних засад щодо формування механізму відтворення людського капіталу в територіальних громадах, що є критично необхідним в умовах воєнних та післявоєнних трансформацій та інтеграції України до європейського економічного простору. Актуальність роботи додатково посилюється через: впровадження інструменту для моніторингу та оцінки стану, динаміки та диспропорцій ЛК безпосередньо на рівні територіальних громад, розвиток партнерства між державою, громадами та неурядовими структурами щодо формування комплексної системи моніторингу та управління людським капіталом у сільській місцевості, розроблену післявоєнну модель відтворення

людського капіталу сільських територій – усі ці аспекти ґрунтовно проаналізовані у дисертації.

3. Найсуттєвіші наукові результати дослідження.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження полягає у в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень та концептуальних підходів щодо формування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій.

Важливим науковим результатом дослідження є обґрунтування післявоєнної моделі відтворення людського капіталу, що є гібридом класичних економічних концепцій та сучасних кризових підходів, орієнтованих на безпековий, адаптаційний та відновлювальний компоненти.

Слід відзначити розроблену авторкою концептуальну модель «Трикутник партнерства», яка передбачає розвиток інституційної взаємодії між державою, громадами й неурядовими структурами як основи нової управлінської культури, орієнтованої на стратегічне планування, синергію ресурсів та спільну відповідальність за відтворення людського капіталу на рівні територіальних громад.

Заслужують на увагу в науковому і практичному сенсі результати дисертаційної роботи, які містять елементи наукової новизни, що полягають у формуванні комплексної системи моніторингу й управління людським капіталом у сільській місцевості, яка базується на впровадженні інституціонального підходу до підтримання безперервного інформаційного зворотного зв'язку між аналітичними оцінками (отриманими за ІЛК-ТГ) і процесом ухвалення управлінських рішень. Запропонований алгоритм забезпечує високий рівень інтегративності, поєднуючи демографічні, соціальні й економічні показники на рівні територіальних громад, що дає змогу здійснювати превентивний моніторинг та своєчасно реагувати на негативні тенденції у відтворенні людського потенціалу.

В роботі доведено можливість застосування розроблених авторкою концептуальних засад державної політики у сфері відтворення людського капіталу сільських територій через пропозицію інституційної інтеграції механізмів управління людським капіталом, який, на відміну від існуючих підходів, забезпечує баланс між централізованими стратегіями й локальними ініціативами територіальних громад.

Проаналізовано, узагальнено та обґрунтовано авторкою підходи забезпечення функціональної стійкості й економічної мобільності, через синергетичну інтеграцію цифрового й соціально-інфраструктурного комплексів з економічно-підприємницьким комплексом, що забезпечує можливість, з одного боку, створити технологічну основу для AgriTech і подолати цифровий розрив, а з іншого – забезпечити генерацію доходу й реінвестування податкової бази у модернізацію інфраструктури, а також інституційну стійкість, завершуючи самопідтримувальний цикл.

Крім того, подальшого розвитку набули інноваційні механізми комплексної післявоєнної моделі відтворення людського капіталу сільських

територій та підходи до стратегічного планування й забезпечення інституційної стійкості, які ґрунтуються на застосуванні розробленої економіко-математичної моделі для ідентифікації стратегічних пріоритетів і прогнозування динаміки розвитку трудового потенціалу в умовах високої невизначеності.

4. Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, де авторкою висвітлено теоретико-методологічні положення та надано практичні рекомендації щодо формування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій.

5. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення та розробки, узагальнення, висновки і практичні рекомендації, які сформульовані в дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими та достовірними, мають високий науковий рівень, що підтверджується:

- ґрунтовним опрацюванням та проведеним критичним аналізом широкого кола наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з теми дисертаційної роботи. Інформаційну базу дослідження становили закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Державної служби статистики України, доповіді та аналітичні матеріали Всесвітньої організації об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (UNESCO), Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA), Міжнародна організація з міграції (IOM), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), International Labour Organization (ILO), Офіційний портал «Перспективи світового населення 2024 року», Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО), Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, а також галузеві звіти Державне агентство автомобільних доріг України (Укравтодор), Соціологічна група «Рейтинг», Центр Разумкова, Київська школа економіки (KSE Institute), Громадська організація «Електронна демократія», Freelancehunt. Звіт про розвиток ринку фрілансу в Україні, Звіт про розвиток людини (ПРООН), а також галузеві інтернет-ресурси та платформи;

- використання інструментарію загальнонаукових та економічних методів: абстрактно-логічний, включаючи аналіз і синтез, індукцію та дедукцію; узагальнення; систематизації та класифікації; порівняння та аналогій; проблемно орієнтований – для наукового обґрунтування стратегічних пріоритетів та їх організаційно-економічного аспекту; статистичного аналізу; моделювання та проектування; економічного та стратегічного аналізу; причинно-наслідкового зв'язку (доведення);

- апробацією одержаних результатів досліджень на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях; опублікуванням значної кількості наукових статей з теми дослідження у фахових виданнях з економічного напрямку, в тому числі фахових виданнях включених до міжнародних наукометричних баз;

- впровадженням основних результатів досліджень у практику органів

місцевого самоврядування та регіональної влади та закладів вищої освіти й використання отриманих результатів у навчальному процесі, про що є відповідні довідки.

Висновки до розділів і загальні висновки роботи впливають зі змісту здійснених досліджень. Практичні рекомендації та пропозиції авторки ґрунтуються на матеріалах дослідження та їх науковій інтерпретації.

Основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно висвітлено у 42 наукових працях загальним обсягом 42,46 друк. арк., із яких особисто автору належать 13,74 друк. арк., у тому числі 12 статей у наукових виданнях, які індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 23 статі у наукових фахових виданнях України, 2 колективних монографії, 5 статей у міжнародних виданнях, а також 5 тез доповідей на наукових конференціях.

6. Наукове значення одержаних результатів. У дисертаційній роботі розроблено теоретико-методологічні засади реалізації процесу модернізації системи екологічної безпеки на засадах сталого розвитку, яка базується на фундаментальних положеннях інституціональної теорії, аналізі динамічних модернізаційних змін в умовах сталого розвитку й трансформаційних деструктивних соціально-економічних процесах.

Сформульовано концептуальний підхід до відтворення людського капіталу сільських територій як цілісного, безперервного відтворювального процесу в системі народного господарства, що формується на основі взаємодії демографічних, соціально-економічних й інституційних чинників, а також охоплює етапи формування, використання, збереження та розвитку людського потенціалу.

Аргументовано інституційний підхід до державного регулювання відтворення людського капіталу сільських територій, який передбачає трансформацію від патерналістської до партнерської моделі управління, заснованої на скоординованій взаємодії держави, територіальних громад, бізнесу й інститутів громадянського суспільства з метою підвищення ефективності використання ресурсів, посилення відповідальності суб'єктів і забезпечення стійкого розвитку сільських територій.

Розроблено екосистемну багаторівневу модель відтворення людського капіталу територіальної громади в умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення, що охоплює ядровий, операційний і стратегічний рівні й пояснює механізми адаптації, безперервності й відновлення людського потенціалу на основі скоординованої взаємодії територіальної громади, інституцій, держави та міжнародних партнерів з урахуванням кризових ризиків, обмеженості ресурсів і потреб довгострокової соціально-економічної стійкості.

Запропоновано принципову основу оцінювання людського капіталу сільських територій через уточнення принципів комплексності, динамічності, просторовості й адаптивності та їхньої прикладної інтерпретації для умов воєнного стану й післявоєнного відновлення, що передбачає систематизацію методів оцінювання через їхнє групування на п'ять взаємодоповнювальних груп

(статистичні, індексні, економетричні, експертні, соціологічні) з визначенням меж застосовності для сільських територій, а також формування інформаційного забезпечення оцінювання людського капіталу на основі мультиджерельної системи даних, що поєднує національні, міжнародні й локальні інформаційні ресурси.

З'ясовано положення про визначальну роль соціальної, соціально-культурної, транспортної та цифрової інфраструктури у відтворенні людського капіталу сільських територій, довівши, що деградація мережі закладів освіти, культури й спорту, обмежена транспортна доступність і нерівномірний розвиток цифрової інфраструктури призводять до зниження якості життя населення, погіршення доступу до базових соціальних послуг і посилення міграційного відтоку, передусім молоді й працездатних груп.

В умовах воєнних викликів встановлено, що збереження фінансової самостійності сільських громад сприяє підвищенню їхньої адаптивності й спроможності виконувати базові соціальні функції.

Виокремлено інтегровану концепцію стратегічних пріоритетів відтворення людського капіталу сільських територій України в умовах війни й післявоєнної відбудови, яка поєднує інституційні, соціально-інфраструктурні, економічні, цифрові й безпекові механізми у єдину систему стратегічного управління розвитком громад на основі авторської моделі *Rural Employment Innovation Loop (REIL)*, спрямованої на перехід від лінійних інструментів підтримки до циклічної інноваційної системи зайнятості, формування локальної доданої вартості, розвитку «зелених» робочих місць, молодіжного підприємництва й кооперативно-інвестиційного масштабування.

Розвинуто методологічні засади стратегічного планування розвитку людського капіталу сільських громад через інтеграцію ризик-орієнтованого управління, сценарного планування та систем моніторингу й оцінювання результативності політик із використанням інструментарію інституційного забезпечення розвитку людського капіталу, що поєднує механізми місцевого врядування, партнерські моделі (PPP, PPDP), кризові фонди, страхові інструменти й програми підготовки кадрів для реагування на надзвичайні ситуації.

Розроблено цілісну багаторівневу систему інноваційного забезпечення відтворювальних процесів людського капіталу сільських територій, що функціонує як інтегрована *Human Capital Innovation System*, поєднує інституційну, цифрову, освітню, медико-соціальну, економічну й культурно-гуманітарну підсистеми в єдину керовану екосистему розвитку територіальної громади, а також обґрунтовує концепцію інновацій як «мультиплікатора стійкості», доводячи, що інноваційні рішення виконують не лише технологічну, а й соціально-адаптаційну функцію, посилюючи здатність громад до збереження й відтворення людського потенціалу в умовах війни, демографічних втрат і просторової нерівності.

7. Практичне значення одержаних результатів підтверджується впровадженням її результатів у діяльність органів публічної влади, місцевого

самоврядування та закладів вищої освіти, що засвідчено відповідними довідками.

Розроблені автором методичні підходи, моделі та інструменти стратегічного управління і оцінювання конкурентоспроможності використано:

органами регіональної влади — у процесах формування регіональної політики щодо впровадження в сфері диверсифікації малого та середнього бізнесу, а також удосконалення системи інноваційного забезпечення відтворювальних процесів людського капіталу сільських територій;

органами місцевого самоврядування – при розробці стратегічних напрямів розвитку громади, а саме при формування обласної програми підтримки малих підприємств аграрного сектору економіки та активізації інструментів відтворення людського капіталу, активізації соціально-економічних інструментів відтворення людського капіталу шляхом імплементації авторської моделі;

зкладами вищої освіти – у навчальному процесі, при оновленні освітніх програм і методичних матеріалів, підготовці кваліфікаційних робіт, а також у консультативній діяльності для органів місцевого самоврядування.

8. Апробація та ступінь впровадження результатів дослідження.

Основні положення і результати дослідження доповідались автором на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Серед них: Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (м. Ужгород, 12-13 лютого 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва» (м. Вінниця, 28-29 квітня 2016 р.); IV міжнародній науковій конференції «Глобальний економічний простір: детермінанти розвитку» (м. Миколаїв 16-17 грудня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва» (м. Вінниця, 25-26 квітня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції: Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права (м. Полтава, 10 листопада 2018 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інструменти сучасного маркетингу як засіб впливу на споживача» (м. Вінниця, 18-19 квітня 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва» (м. Вінниця, 6-7 червня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми менеджменту та права» (м. Вінниця, 1-2 червня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформаційна динаміка розвитку економіки» (м. Вінниця, 28-29 жовтня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права: досвід та перспективи» (м. Полтава, 3 листопада 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні напрями соціально-економічного розвитку АПК України в умовах військового стану та повоєнного відновлення» (м. Вінниця, 30-31 травня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції (м. Рига, Латвійська Республіка, 2 жовтня – 12 листопада 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні напрями соціально-економічного розвитку АПК України в умовах євроінтеграції» (м.

Вінниця, 4-5 квітня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні напрями соціально-економічного розвитку АПК України в умовах євроінтеграції» (м. Вінниця, 29-30 травня 2025 р.).

9. Рекомендації щодо подальшого використання одержаних у роботі результатів. Спеціалізована вчена рада вважає доцільним використання теоретичних, методологічних та прикладних положень дисертаційної роботи для вдосконалення механізму відтворення людського капіталу сільських територій. Отримані автором результати дослідження можуть бути використані науковцями як науково-методичне підґрунтя для подальшого розвитку теорії стратегічного управління та дослідження проблем адаптації територіальних громад сільських територій до дії дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища. Матеріали дисертаційної роботи доцільно застосовувати у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні дисциплін «Місьцеве самоврядування», «Публічне управління та управління змінами», «Управління персоналом в публічній службі» та «Управління персоналом», а також при підготовці кваліфікаційних і наукових робіт, підручників та навчально-методичних посібників.

Окремі положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження доцільно використовувати у практичній діяльності органів державної та публічної влади і місцевого самоврядування при формуванні регіональних програм та стратегій розвитку територіальних громад, розробленні стратегій підтримки підприємств аграрного сектору економіки, з метою підвищення ефективності управління, посилення конкурентних позицій та забезпечення їх стійкого розвитку в умовах економічної нестабільності.

10. Оцінка мови та стилю дисертації. Відповідність дисертаційної роботи визначеній спеціальності. Дисертаційна робота написана діловою українською мовою з дотриманням наукового стилю викладення результатів проведеного дослідження. Мовностилістичне оформлення дисертаційної роботи відзначається лаконічністю та зрозумілістю висвітлення матеріалів дослідження. Зміст роботи характеризується цілісністю, змістовною завершеністю, логічною послідовністю і конкретністю викладення матеріалу, ілюструється таблицями, графіками, схемами, рисунками. У роботі раціонально поєднані теоретико-методологічні аспекти висвітлення проблеми з конкретними практичними пропозиціями та рекомендаціями, які характеризуються високим рівнем їх обґрунтованості. Дисертаційна робота за стилем викладу та структурою відповідає встановленим вимогам до докторських дисертацій з економічних наук.

За змістом проблем, які досліджувались, дисертаційна робота відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

11. Рівень використання матеріалів та висновків кандидатської дисертації. Наукові розробки та результати, що виносились на захист кандидатської дисертації Пронько Л.М., не використовувались у даній роботі.

12. Рівень теоретичної підготовки здобувачки та відповідність її науковому ступеню доктора економічних наук. Здобувачка на високому рівні

оволоділа методологією наукового дослідження, продемонструвала вміння вдало узагальнювати різні точки зору з досліджуваних питань, обґрунтовувала власні підходи щодо теоретичних і методологічних положень стосовно питання формування організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу сільських територій, що підтверджує високий рівень теоретичної підготовки здобувачки та відповідність її науковому ступеню доктора економічних наук.

13. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197. Дисертаційна робота Пронько Людмили Миколаївни «Організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу сільських територій» є завершеним, виконаним особисто авторкою дослідженням, що характеризується науковою новизною. Дисертація відповідає вимогам, викладеним в п. 7 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України №1197 від 17.11.2021 року) та відповідає наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». За формою і змістом дисертація є кваліфікованою завершеною науковою працею, виконаною на високому теоретичному та методологічному рівні. У роботі отримані нові науково-практичні результати, що в сукупності вирішують поставлені наукові завдання та містять обґрунтовані підходи до вирішення актуальних проблем екологічнобезпечного сталого розвитку.

Реферат відповідає змісту дисертації, його викладено у послідовній і логічній формі згідно вимог Міністерства освіти і науки України.

Обговорення дисертаційної роботи показало, що за структурою та змістом вона не повторює раніше виконані наукові дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Пронько Людмили Миколаївни «Організаційно-економічний механізм відтворення людського капіталу сільських територій», подана до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, є самостійно виконаною і завершеною науковою кваліфікаційною роботою, яка характеризується високим рівнем актуальності, містить достатню кількість елементів наукової новизни, має теоретичне та практичне значення. Робота виконана на високому рівні наукової підготовки її авторки, є внеском у розвиток економічної науки, має значне практичне спрямування, містить аргументовані й достовірні висновки і пропозиції. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які спрямовані на вирішення важливого науково-практичного завдання щодо збалансованого функціонування ринкової системи.

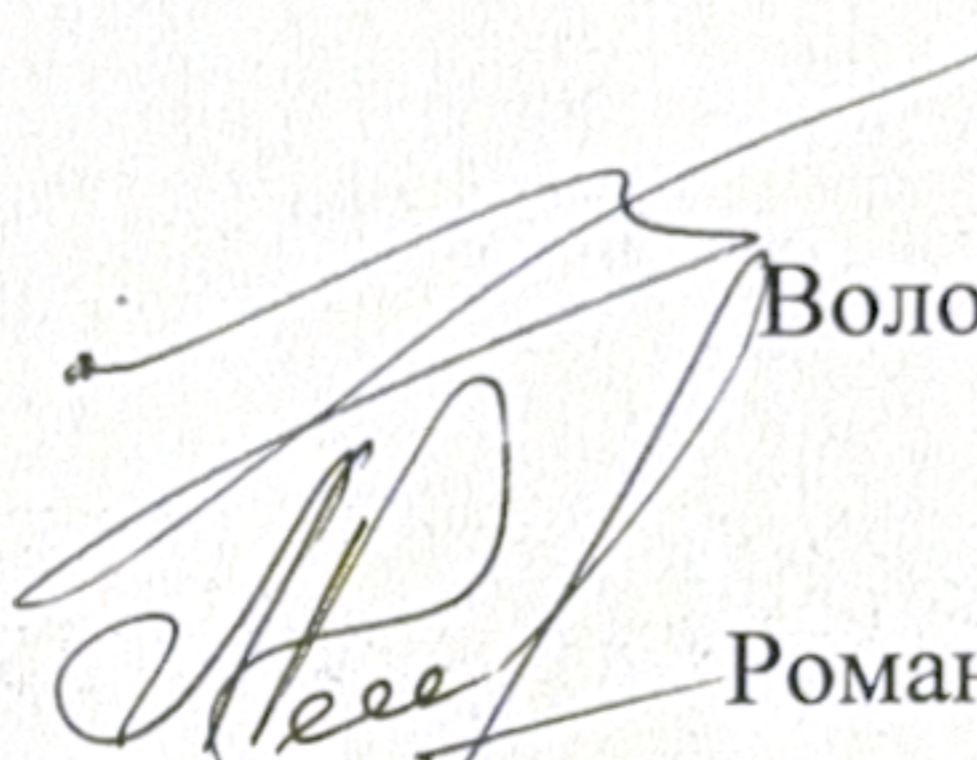
Основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно висвітлено у 42 наукових працях загальним обсягом 42,46 друк. арк., із яких особисто автору належать 13,74 друк. арк., у тому числі 12 статей у наукових виданнях, які індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 23 статі у наукових фахових виданнях України, 2 колективних

монографії, 5 статей у міжнародних виданнях, а також 5 тез доповідей на наукових конференціях.

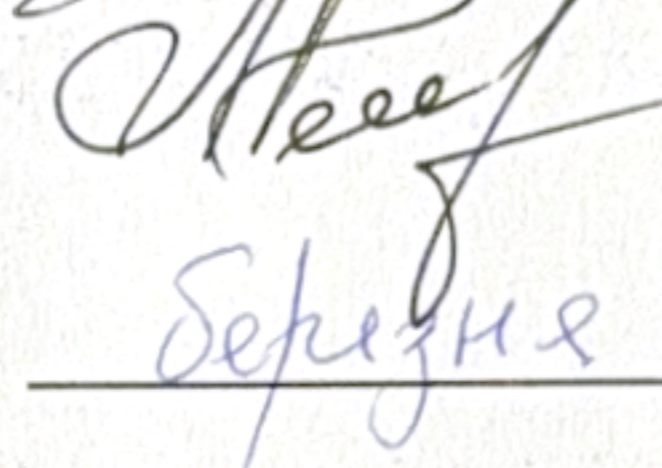
Реферат дисертації узгоджується з основним змістом роботи.

За своїм змістом, науково-прикладною, теоретико-методологічною структурою та оформленням, дисертація відповідає чинним вимогам до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема п. 7 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України №1197 від 17.11.2021 року) та відповідає наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка Пронько Людмила Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Головуючий на засіданні
спеціалізованої вченої
ради Д 05.854.03

Володимир ЗАХАРЧЕНКО

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Роман ЛОГОША

М.П.

« 24 » Березня 2026 року

Атестаційна справа зареєстрована у МОН України під № _____

Затверджено рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня доктора наук рішенням атестаційної колегії МОН України від « ____ » _____ 20__ року.

Видано диплом _____

(серія, номер)

Начальник відділу _____

(підпис) (прізвище, ініціали)